ئـەنـفـال
بیرکردنەوەیانی بێ سەروشوێن کرد

ئا: عەرعەر

"چی بگێڕمەوە برام کێ دەتوانێ بیانگێڕێتەوە، ئەوە بەڵایەك بوو بەسەرماندا هات و بیرکردنەوەشمانی بێ سەروشوێن کرد" لەتەنیشت مێردە پیرەکەیەوە، بەدڵێکی پڕەوە مریەمە مالیك–ی 79 ساڵ دەیویست یادەوەرییە تاڵەکانی ڕۆژانی ئەنفالکردنیان بگێڕێتەوە، ئەو خاوەن چوار کوڕی بێسەروشوێنی پرۆسەی ئەنفالەو بەدرێژایی حەوت مانگ شاهێدی گەورەترین سوکایەتی و ئازاردانی زیندانەکانی (دوبز و تۆپزاواو نوگرە سەلمان)ە کە ئەوماوەیە جمەیان هاتووە لەژن و منداڵ و پیر و گەنجی ئەنفالکراوەکانی گەرمیان، پیریی تەواو بەرۆکی پێگرتووەو بەئەستەم دەنگی دەردێت، وەك خۆی دەڵێت زاکیرەی بەشی ئەوەی تێدا نەماوە هەموو ماجەرا تاڵ و جەرگبڕەکانی داڕزێنەرترین پرۆسەی کوردقڕان بگێڕێتەوە.

مریەمەو محەمەد عەلی محێدینی هاوسەری لەشەش کوڕ ئێستا کوڕێکیان ماوەو لەیەکێك لەو خانووانەدا دەژین کە لەخوارووی رۆژهەلاّتی ناحیەی شۆڕشەوە بۆ کەسوکاری ئاوارەکان دروستکراوە، کەدەیانەوێت باس لەومانگە تالاّنە بکەن لەزیندانەکانی بەعسدا گوزەراندیان بەهەردووکیانەوە ناتوانن بەتەواوی بیگێڕنەوەو جارجار بیری یەکترییان دەخستەوە کە لەدوبز چییان بەسەرهات و پاش ئەوە ژینە مەرگەساتەکەی نوگرەسەلمان، ئەوان خەڵکی گوندی بانگۆلی ناوچەی جەبارەن و هەرلەوێدا کەوتنە بەر پەلاماری سوپای عەرەب و جاشە کوردەکانی بەعس، مامە حەمە پێیوایە ئەگەر جاشەکان نەبوونایە مەحالّ بوو سوپای بەعس بتوانێت بەوشێوە بەرفراوان و گەورەیە خەڵك دەستگیربکاتو بەو پەڕی نیگەرانیەوە دەلّی "بەچاوساغی قەومە جاشەکانی خۆمان عەرەب هاتە سەرمان ئەگینا کەی دەیانتوانی بێنە ئەو دەشتەو ئەو هەموو خەڵکە کۆبکەنەوە"، پەیبردن و دۆزینەوەی تەواوی وردەکارییەکانی کارەساتی ئەنفال لەناوچەی گەرمیان، خەریکە بەرەو لەناوچوون دەچێت، چونکە زۆربەی ئەوانەی کەگەڕاونەتەوە ئێستا لەبەردەم پیری و ئازاری رابردوودا نزیکە بەچۆکدا بێن جگە لەچۆنێتی گواستنەوەیان و هەندێك شتی تر کەمیان توانای گێڕانەوەی تەواویان هەیە، مامە حەمە وتی "بۆ کێی بگێڕینەوە، بەچی دەچێت ئەوەندەمان باسکرد خۆشمان بێزاربووین هیچ سوودێکی نییە، چاوەڕوانیی کوڕەکانم کوێری کردم، قورسی کارەساتەکە کاسی کردووم و تامردن بەرمنادات، بەخوا ناتوانم گشتی بگێڕمەوە، چونکە بەس خوا دەتوانێ ئەو حیکاتانە تەواوبکات".

بەدەست جولاّنەوەی بەردەوام و هەناسەبڕکێوە مامە حەمەو پورە مریەمە بەردەوام بوون لەسەر گێڕانەوەی چیرۆکەکانی خۆیان لەکاتی ئەنفالدا، مامە حەمە بەوە دەستیپێکرد کە بەچاوساغی قەومە جاشەکانی خۆیان جەیشی بەعس هاتە سەریان و گشتیان کۆکردنەوە لەگوندەکەی خۆیان (بانگۆلی)یەوە بەرەو قادرکەرەم و ئەوجار بۆ تۆپزاوا و دوبز تکریت و لەوێوەڕا بۆ مەملەکەتە دۆزەخ ئاساکەی نوگرەسەلمان ئەوەی زیاتر لەبیرەوەریدا مابێتەوە نوگرەسەلمانو حەجاجە بێویژدانەکەی ئەوێیە وتی "لەتۆپزاوا گەنجەکانمان لێ جیاکرانەوەو ژن و منداڵ و پیرەکان مانەوەو دەستیانکرد بەناونووسینمان ئیدی لەکاتی ناونووسیندا بە بەرچاومانەوە بەردەبوونە ئەو خەڵکە، بێویژدانانە قامچی و شەلاّقیان دەوەشاند بەبێ هۆ، پیری تێدابوو بەرگەی نەدەگرت

بەکاریگەرییەکەی دەبورایەوەو لەهۆش خۆی دەچوو، بەدرێژایی ئەو ڕێگایانەی ئێمەیان پێ دەگواستەوە نەئاویان پێ دەداین نەخواردن و نەشیاندەهێشت تەنانەت میزیش بکەین دەیانگەیاندینە نوگرەسەلمان"، مامە حەمە گەشتە باسی نوگرەسەلمان مریەمەی خێزانی پێی بڕیو وتی "واوەیلا لەوجەهەنەمە دوژمنەکەشم نەبرێتە ئەوێ" ، مامە حەمەش دواتە گێڕانەوەکەی بەردەوامبوو وتی" هەشت هەزار گیراوی تێدابوو تەنها جێگەی ژیان نەبوو ئەو هەموو خەڵکە یەك تەنکەر ئاویان بۆ دەهێنا ئیدی هەرچی سوکایەتی بوو بەوخەڵکە دەکرا لەکاتی دابەشکردنی ئاوەکەدا، چەندین جار ژن و ئیختیارمان دەبینی بەدار دەیانکێشا بەسەریداو دەبورایەوە، لەڕۆژانێکدا دوو یا زیاتر سەمونمان هەبوو بیخۆین ئەویش هێندە ڕەق بوو لەداری وشك دەچوو".

مامە حەمە دایکی لەنوگرەسەلمان دەمرێت و خۆی و چوار پیاوی تر تەنها (دە دەقیقە) دادەنێن بۆیان تابیکەن بەژێر خۆڵەوەو دەڵێ "دایکم بەرگەی ئەو ئازارەی نەگرت و لەبرساندا مرد خستمە چاڵێکی بچوکەوە کەنیو مەتر قوڵ بوو، چونکە هێندە کاتیان نەداینێ تا بەدەستووری شەرعی و عورفیانە بینێژین" سەری داخست وەك ئەوەی یادەوەرییەکی ناخۆش بێزاری بکات، چیرۆکی مەرگی دایکی گێڕایەوە وتی "ئەوەبوو حاڵی مردووەکانیشمان، نە بەزیندوویی و نە بەمردوویی نەیاندەهێشت وەك ئینسان بەڕێیبکەین"، پورە مریەمەش وتی "هەرگیز شێوەی دێوەزمە ئاسای حەجاجم بیرناچێتەوە، چونکە ئەوەی پێی بڵێیت بەشەرییەت و ویژدان لەوکابرایەدا نەبوو کەم ڕۆژ هبوو خەڵك بەدەستی ئەو گیانی دەرنەچوایە"، مامە حەمە لەدەمی وەرگرتەوەو وتی "بەرازێك بوو بێ وێنە ئێستاش سڵ لەوناوە عەبوسە دەکەمەوە" ئێمەش پرسیاری ئەوەمان کرد دەتوانی شێوەی حەجاجمان بۆ باسبکەی؟ مامە حەمە وتی "ئەرێ وەڵڵا مەگەر بەردەکەی ئەلحەد بیرم بەرێتەوە" ئەوجار دەستیکرد بەوێناکردنەوەی شێوەی حەجاج و وتی "پیاوێکی کەتەو زلە بەقەد حوشترێك دەبوو دەستو مەچەکێکی قەویو تەمەنی نازانم چەند ساڵ تێپەڕی بوو ڕەش پێستێکی ڕەزاگران نازانم لای ئێمە وابوو لەوبڕوایەدا بووم خواش چارەی نەدەویست، ئەو هەموو ڕۆژێك دەهاتە قاعەکان و بەئارەزووی خۆی لەخەڵکی دەدا، هەرکەسی بەدڵ نەبوایە دەیبردە حەوشەو جلی لەبەر نەدەهێشتو بەدارێکەوە بەو گەرما سوتێنەرەی نوگرەسەلمان دەیبەستەوە تائێوارە، ئەو بووە هۆکاری مردنی زۆر خەڵك و ڕاستەوخۆ خۆی خەڵکی دەکوشت بەبێ هیچ هۆیەك کەدەهاتە قاعەکان دەتوت گورگەو هێرش بۆسەر مەڕ دەبات".

لەحەوشەکەی ماڵی خۆیان تەنها ئەوەی بیرمابوو بۆمان بگێڕێتەوە کەئامۆزایەکی لەپرۆسەی ئەنفالدا بێسەروشوێن کراو پاش پرۆسەی ئازادیی بەکراس و شەڕواڵەکەیدا ناسییانەوە رەحمە کەریمی تەمەن 65 ساڵ ئەگەرچی خۆی بەرپرۆسەکە نەکەوت، بەڵام زۆربەی کەسوکاری خۆی و مێردەکەی بێسەروشوێنی پرۆسەی نەگریسەکەی ئەنفالن.

ئەو ئێستا ماڵیان لەگەڕەکێکی شارۆچکەی شۆڕشی نزیک چەمچەماڵەو تەنها ئەوەندەی بیرماوە کەجەیش و جاش بەپاڵپشتی فڕۆکە هاتنە چەمچەماڵ و شۆڕشەوە دەستیان کرد بەرەشبگیریی ئەوکەسانەی لەئەنفالەکان خۆی حەشاردابوو لەو دوو شارۆچکەیەو جاشەکان هەڕەشەیان دەکرد هەر ماڵێك داڵدەیان بدات خانووەکەیان بەسەردا دەڕمێنن.

رەحمە بەدڵتەنگییەوە چیرۆکی ئامۆزایەکی باوکی دەگێڕێتەوە کە لەئەنفالەکاندا راپێچ دەکرێت و پاش چەند مانگێك لەزیندان لەگرتوخانەی (بادوش)ی نزیك شاری موسڵ بەزیندوویی دەخرێتە ناو سەبی چیمەنتۆو دوای پرۆسەی ئازادیی بەکراس و شەڕواڵەکەیدا ناسرایەوە.

دلێر مەحمود تەمەن 25 ساڵ دانیشتووی ناحیەی شۆڕش، زۆر خۆی بەبەختەوەر دەزانێت کەئەو کەسانەی ئەنفالیان کرد ئەمڕۆ دادگایی کراون، دلێر لەوکاتەی بەرپرۆسەی ئەنفال کەوت تەمەنی حەوت ساڵ بووە، بۆیە ناتوانێت حیکایەتەکان بگێڕێتەوە وتی "ئێمە ئەو مەرگەساتەمان بەسەردا هات ئەو هەموو ئازارەی چەشتمان بەقەد ئەوە ناخۆش بوو دوژمنەکانمان دەبینی وەك بەرزەکی بانان بۆی دەردەچوون، ئەوکاتە هەستمان بەبێکەسی دەکرد، لەگەڵ ئەوەشدا ئێستا تاوانبارانی ئەنفال لە سێدارە نادرێن و هەر جارەو بە بیانویەکەوە دوای دەخەن و ئێمەی پێدەخەڵتێنن" هەروەها وتی "داواکارم چی زوترە ئەو کەسانە لەسێدارە بدرێن".